

*Драган Ђукановић**

*ОБРИСИ НАСТАНКА ТРЕЋЕГ
(ХРВАТСКОГ) ЕНТИТЕТА У БОСНИ
И ХЕРЦЕГОВИНИ: СТАВОВИ
ЛОКАЛНИХ АКТЕРА, САД И ЕУ***

Сажетак

У овом раду аутор указује на генезу постепеног актуелизовања хрватског питања након формирања Федерације Босне и Херцеговине у Вашингтону током марта 1994. године и Дејтонског споразума крајем 1995. године. Наиме, посебно у периоду након 2000. године долази до пораста незадовољства бх. Хрвата у вези са њиховим статусом, како на нивоу ентитета Федерације БиХ, тако и на нивоу државе Босне и Херцеговине. Првобитно су ови предлози наилазили на оштру осуду представника међународне заједнице у БиХ, али је после 2007. године и усвајања „Крешевске декларације“, иза које су стале најутицајније странке бх. Хрвата овакво стање постепено измењено.

У том смислу аутор приступа и анализи односа пре свега Сједињених Америчких Држава и Европске уније у вези са постојећим двоентитетским уставним устројством Босне и Херцеговине. С тим у вези указује на одређене поступ-

* Виши научни сарадник Института за међународну политику и привреду, Београд.

** Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним интегративним процесима — спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти“ Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. ОI179023 за период 2011–2015.

не промене у њиховом виђењу наведеног питања, тј. у вези са начелом додатног (етно)федерализама и формирања тзв. трећег (хрватског) ентитета.

Кључне речи: Хрвати, Босна и Херцеговина, уставне реформе, ентитети, Федерација Босне и Херцеговине, федерализам, САД, Европска унија.

Увод

Босанскохерцеговачки Хрвати су и пре рата у овој земљи (1992–1995) били најмалобројнији конститутивни народ, а према незваничним резултатима првог послератног пописа становништва (2013) њихов број се свео на око 553 000, односно око 14,6% укупног становништва.¹ Треба напоменути и да је према попису из 1991. године тај број износио 760 852 (односно 17,38%).² Овај драстичан пад броја Хрвата у Босни и Херцеговини условљен је са више различитих детерминанти. Прва се односи на исељавање великог броја Хрвата у своју матичну државу — Републику Хрватску, а која је од прошле године и чланица Европске уније. Други чинилац се односи на значајно исељавање припадника овог народа из Босанске посаvine, односно оних њених делова који су након Дејтонског мировног споразума (1995) припали Републици Српској, као и из великог дела централне Босне, где доминирају Бошњаци. Међутим, свакако најважнији чинилац смањивања броја босанскохерцеговачких Хрвата тиче се њиховог положаја у иначе изразито нефункционалној држави Босни и Херцеговини, као и у њеном већем ентитету — Федерацији Босне и Херцеговине.³ Наиме, захваљујући инсистирањима понајпре Сједињених Америчких Држава, 18. марта 1994. године је био закључен „Вашингтонски споразум“ између до тада

1 Видети више о неформалним резултатима пописа становништва у БиХ (2013) у: „U BiH živi 48,4 posto Bošnjaka, 32,7 Srba i 14,6 posto Hrvata“, *Dnevni avaz*, Sarajevo, 3. septembar 2014, Internet, <http://www.avaz.ba/clanak/133681/u-bih-zivi-48-4-posto-bosnjaka-32-7-srba-i-14-6-posto-hrvata>, 15/11/2014.

2 „Nacionalni sastav stanovništva : rezultati za republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991“, *Državni zavod za statistiku Republike BiH*, Sarajevo, decembar/prosinac 1993, str. 4.

3 Видети више у: Драган Ђукановић, „Хрватско питање у (пост)дејтонској Босни и Херцеговини“, *Нова српска политичка мисао — анализе*, ИИЦ „Нова српска политичка мисао“, год. III, број 5–6, Београд, 2007, стр. 77–83.

зараћених страна, односно пробошњачке Армије Републике Босне и Херцеговине (АРБиХ) и Хрватског вијећа одбране (ХВО).⁴ Наравно, јасно је да су на смањење броја Хрвата у БиХ утицали и други негативни параметри – значајан број погинулих у оружаним сукобима и смањен природни прираштај.

На овај начин престала је да постоји такозвана Хрватска Република Херцег–Босна, која је била установљена још пред почетак рата крајем 1991. године и која је обухватала већински хрватска подручја Босне и Херцеговине.⁵ „Вашингтонски споразум“ се заснивао на успостављању бошњачко-хрватске Федерације БиХ, на територијама под контролом њихових оружаних снага, али и на успостављању конфедерације са суседном Републиком Хрватском.⁶ Предложена конфедерација била је готово једини начин да се ратни лидери бх. Хрвата одрекну максималистичких циљева везаних за своју територијалну аутономију, односно дотадашњу ХР Херцег–Босну и да поступно, након дужег периода, прихвате одређене ingerенције централних власти у Сарајеву.⁷ Такође, „Вашингтонски споразум“ је подразумевао и да ће територије настањене бх. Србима бити укључене у наведену Федерацију БиХ, која би била сачињена од кантона/жупанија заснованих прева-

4 “Washington Agreement“, Washington, March 18, 1994, Internet, http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/washagree_03011994.pdf, 12/11/2014.

5 Током 1991. године била је формирана тзв. Хрватска заједница Херцег–Босна, која је две године касније проглашена за „републику“. Видети: Драган Ђукановић, „Вишеслојност кризе у Федерацији БиХ — међуетнички, политички и економски извори“, Нова српска политичка мисао, бр. 3–4, Београд, 2012, стр. с.а.

6 „Вашингтонски споразум“ је садржао и ове документе: „Предлог Устава Федерације БиХ“, „Споразум којим се Републици Хрватској обезбеђује пролаз преко територије Босне и Херцеговине у Неуму“, „Споразум којим се обезбеђује приступ Јадранском мору кроз територију Републике Хрватске“ и „Прелиминарни споразум о успостављању конфедерације између Републике Хрватске и Федерације Босне и Херцеговине“. Одређени делови „Вашингтонског споразума“ никада нису спроведени, а посебно одредбе о формирању конфедерације између Републике Хрватске и Федерације БиХ. Видети: “Washington Agreement“, Washington, March 18, 1994, op. cit.

7 Централне пробошњачке власти у Сарајеву нису контролисале територије под надзором Хрватског вијећа одбране, односно тзв. Хрватске Републике Херцег–Босна од половине 1992. до друге половине 1994. године. Истовремено локално становништво и челници Хрвата у ХР ХБ дуго су пролонгирали успостављање Федерације БиХ.

ходно на доминацији етничког принципа.⁸ Међутим, каснији ток мировних преговора условио је да Федерација БиХ, поред Републике Српске, буде тек један од два ентитета сложене државе Босне и Херцеговине.⁹

Раздвајање између Хрвата и Бошњака, до којег је дошло још неколико месеци по избијању рата у Босни и Херцеговини 1992. године било је праћено и бројним међусобним оружаним сукобима и то превасходно у централним деловима државе.¹⁰ Тако је постепено дошло и до „раздвајања“ двеју територија под контролом Армије Републике БиХ, која је признавала власт у Сарајеву, и Хрватског вијећа обране. Крајем августа 1993. године била је проглашена и тзв. Хрватска Република Херцег–Босна, а што је у одређеној мери било у складу са тада актуелним општим начелима неуспелог мировног споразума Овен–Столтенберг.¹¹ (Видети прилог бр. 1) Овај је план, дакле, подразумевао постојање три етничке републике у оквиру „Савеза Република Босне и Херцеговине“, као изразито сложене и у одређеној мери конфедералне државе.¹² Поред наведеног, градови Сарајево и Мостар би били под посебном управом, а под надзором Уједињених нација и Европске уније.

8 Цитат — „Одлуке о уставном статусу територије Републике Босне и Херцеговине са већинским српским становништвом биће донесете у току преговора о миру на Међународној конференцији о бившој Југославији.“ у: „Устав Федерације БиХ“, члан I. Успостављање Федерације, став 2. Службене новине Федерације БиХ, Сарајево, бр. 1/1994.

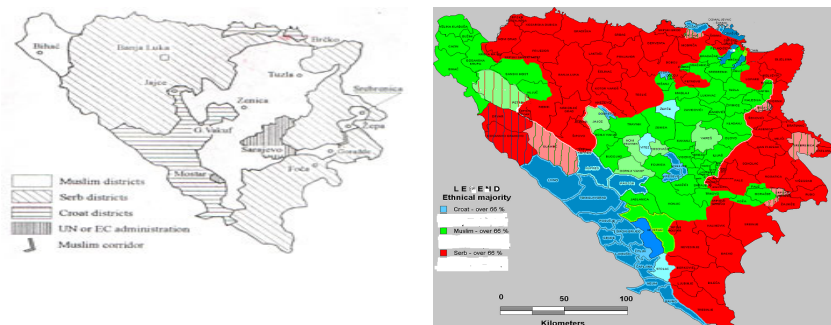
9 Видети: „Устав Босне и Херцеговине“, члан I, став 2. Анекс IV, Општер оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, Дејтон, 21. новембар 1995.

10 Наведени оружани сукоби су били вођени од Стоца и Мостара у Херцеговини до централних делова Босне.

11 О Овен–Столтенберговом плану („Уставни споразум о Савезу Република Босне и Херцеговине“) видети више у: Радомир Нешковић, Неодвршена држава; политички систем Босне и Херцеговине, Friedrich Ebert Stiftung, Бања Лука, 2013, стр. 170–172.

12 Здравко Тодоровић, „Рађање Републике Српске — мировни планови за Босну и Херцеговину 1992–1995“, Нова српска политичка мисао, бр. 3–4, Београд, 2010, стр. 29–44.

Прилог бр. 1: Овен–Столтенбергов предлог разграничења у Босни и Херцеговини (1993) и мапа разграничења Федерације БиХ и Републике Српске (Дејтонски споразум, 1995) са проценом етничког састава БиХ (2009)

Извор: „Женевски преговори“, Интернет, http://www.vares.pp.se/bobovac/boblist/broj124/124_16.htm, 15/11/2014. и карта БиХ са међуетничким линијама и етничким саставом (процена 2009. године) — аутор: др Горан Николић, Интернет, <http://blog.b92.net/text/11333/Etnicka-mapa-BiH-2009/15/11/2014>.

Ипак, Сједињене Америчке Државе су покушале да оснаже бошњачке и хрватске политичке чиниоце, а насупротив тада војно изразито надмоћнијој српској страни у БиХ, те су у Плану Контакт групе (1994), а на крају и у „Дејтонском мировном споразуму“ (1995) подржале концепт Федерације Босне и Херцеговине, као једног од два конститутивна ентитета.¹³

Током протекле две деценије то је изазвало стварање услова за готово посве одвојени живот Бошњака и Хрвата у Федерацији Босне и Херцеговине, што је остало евидентно и до данас. Град Мостар је данас један од синонима дубоке етничке подељености. Наиме, између бошњачког и хрватског дела града Мостара, али и готово читаве Федерације БиХ све је дубински и суштински етнички подељено.¹⁴ Исто је и са

13 Sead Turčalo, *Političko-ustavna rješenja za Bosnu i Hercegovinu: od Lisabona do Daytona: geopolitičke naracije o mirovnim sporazumima za Bosnu i Hercegovinu 1992–1996*, Open Society Foundations, Mediacentar, Sarajevo, 2013, str. 27–36.

14 Покушаји међународне управе у БиХ да донесе статут јединственог града Мостара пропали су у више наврата током 2004. године. А овај је град уз Косовску Митровицу, која је подељена између Албанаца и Срба, најизразитије етнички подељен град на Балкану. Видети у: Драган Ђукановић, „Хрватско питање у (пост)дејтонској Босни и Херцеговини“, *Нова српска политичка мисао — анализе*, op. cit., стр. 77–78.

просветним системом у Федерацији Босне и Херцеговине у којој постоји сасвим сегрегациони принцип „двеју школа под истим кровом“, односно подељености превасходно основног и средњег образовања.¹⁵

*Постдејтонски статус хрвата
у Босни и Херцеговини:
Латентно незадовољство*

Босанскохерцеговачки Хрвати су пре и након „Вашингтонског споразума“ из 1994, као и „Дејтонског споразума“ из 1995. године били подељени везано за свој статус унутар ове некадашње југословенске републике. Наиме, постојале су две водеће струје мишљења босанскохерцеговачких Хрвата у вези са њиховим статусом у Федерацији БиХ и читавој држави Босни и Херцеговини. Доминантна струја је превасходно везана за Хрватску демократску заједницу Босне и Херцеговине, као и партију која је настала њеним распадом — Хрватску демократску заједницу 1990. У ову групу спада и неколицина мањих политичких партија попут Хрватске странка права БиХ и Хрватске кршћанскодемократске уније. Наиме, наведена се струја отворено током протекле готово две и по деценије залагала за федерализацију државе Босне и Херцеговине кроз успостављање најмање три етничке територијалне целине у овој држави. Због избегавања помињања идеје везане за формирање трећег, односно доминантног хрватског ентитета, често су се помињали одређени синоними попут „средишњег нивоа власти“, „федералних јединица“, „регија“ и сл. Међународна заједница, а пре свега Сједињене Америчке Државе и Европска унија, оштро се, међутим, противила било каквој идеји редизајнирања дејтонског двоентитетског устројства БиХ током протекле и почетком ове деценије.

Другу, умногоме малобројнију и мање утицајну групу партија политичких чинилаца Хрвата у БиХ представљала је до 2007. године скупина окупљена око Хрватске сељачке странке БиХ, Нове хрватске иницијативе и неколицине других партија са седиштем у Сарајеву и које имају упоришта у појединим хрватским „енклавама“ у централној Босни (Витез, Кисељак, Вареш, Жепче, итд.). Ове партије имале су до 2007.

15 Ibidem.

године у основи изразито босанскохерцеговачку оријентацију залажући се за редизајнирање устројства ове државе на начин да се она додатно на одређени начин централизује и институционално ојача. У том смислу ове су партије у току протекле две деценије биле радо виђени партнери доминантно бошњачким политичким партијама у Босни и Херцеговини, а пре свега Странци демократске акције и Социјалдемократској партији БиХ. Преломну тачку њиховог програмског заокрета представљало је придруживање „Крешевској декларацији“, коју су 21. септембра 2007. године потписале готово све активне политичке партије бх. Хрвата.¹⁶

Међутим, први послератни покушај стварања тзв. Привремене самоуправе Хрвата у Босни и Херцеговини је пропao 2001. године, када је захваљујући брзој и оштрој реакцији тадашњег Високог представника у БиХ, Волфганга Петрича (Wolfgang Petritsch) дошло до смене Анте Јелавића, тадашњег председника ХДЗ БиХ. Штавише, истовремено је био укинут и Хрватски народни сабор БиХ (НХС БиХ), као, како се наводило, „представничко тело“ наведене самоуправе Хрвата у Босни и Херцеговини. Међутим, Хрватски народни сабор БиХ је на одређени начин успео да преживи и да се, уз преваходну подршку Хрватске демократске заједнице БиХ, као најјаче партије са хрватским префиксом, оснажи. Он је у више наврата подржао начела федерализације Босне и Херцеговине, кроз осигуравање могућности тамошњим Хрватима да оснују своју федералну јединицу са властитом већином.

У наведеном смислу Хрватски народни сабор БиХ је 2011. године у потпуности подржао и „Крешевску декларацију“, којом је промовисано начело етнофедерализма у Босни и Херцеговини.¹⁷ НХС је тако предвидео и организовање више федералних јединица сложене Босне и Херцеговине, „од којих би најмање једна била са хрватском већином“¹⁸ Две

16 „Декларација о начелима Устава БиХ (‘Крешевска декларација’)“, *Hrvatska demokratska zajednica, HDZ 1990, Hrvatska stranka prava BiH, Narodna stranka „Radom za boljitak“*, *Hrvatsko kršćansko-demokratska unija, Hrvatska seljačka stranka BiH*, Крешево, 21. рујна 2008. Internet, http://www.hdzbih.org/upload/tbl_dokumenti/kresevska_deklaracija_165048.pdf, 12/11/2014.

17 „Декларација ННС-а БиХ са 4. засједанја“, *preambula, alineja 2*, *Hrvatski narodni sabor BiH, Mostar*, 19. травња 2011, Internet, <http://hnsbih.org/rezolucija/>, 15/11/2014.

18 *Ibidem*, 8.

године касније, ХНС БиХ је 6. априла 2013. године у Мостару усвојио нову резолуцију у којој је подвукао да залаже за „мултинационални федерализам,¹⁹ односно „консоцијацијско–федералистички модел унутрашњег уређења.“²⁰ У том контексту се напомиње да се захтеви Хрвата у Босни и Херцеговини сада налазе на најреалнијим позицијама и то између сецесионистичких настојања (Република Српска) и „хегемонистичко–унитаристичког концепта“,²¹ кога репрезентује бошњачка политичка елита.

Током 2002. године била је укинута национална ексклузивност два бх. ентитета — Федерације БиХ (бошњачко–хрватска) и Републике Српске (српска).²² То је подразумевало промене највиших правних аката ентитета и имплементацију принципа пуне „једнакоправности“ сва три конститутивна народа (Бошњака, Срба и Хрвата) на читавој територији државе БиХ, односно у њена два ентитета.²³ Ипак, када сагледамо овај процес готово тринаест година касније јасно је да је била реч о симболичним уставним променама, а које нису промениле статус недоминантних народа у бх. ентитетима. То подразумева да није уистину побољшан како статус Бошњака и Хрвата у Републици Српској, тако ни положај Срба у Федерацији Босне и Херцеговине.

Неколико година касније Бискупска конференција Римокатоличке цркве у Босни и Херцеговини је у октобру 2005. године предложила ново устројство државе и самим тим измењен положај тамошњих Хрвата. Она се zaloжила за формирање четири федералне јединице (регије) у којој нити један од три конститутивна народа неће имати изразиту већину (преко 40%). Центри наведених федералних регија били би у Бања Луци, Тузли, Мостару и Сарајеву.²⁴

Током септембра 2007. године била је усвојена и већ наведена „Крешевска декларација“, коју су потписале гото-

19 „Декларација HNS-a BiH sa 5. zasjedanja“, Hrvatski narodni sabor BiH, Mostar, 6. travnja 2013, Internet, <http://hnsbih.org/deklaracija-hns-a-bih/>, 15/11/2014.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*.

22 Драган Ђукановић, „Босна и Херцеговина — измене ентитетских устава“, *Међународна политика*, год. LIII, бр. 1106, април–јун, стр. 16–18.

23 *Ibidem*.

24 Видети: Драган Ђукановић, „Хрватско питање у (пост)дејтонској Босни и Херцеговини“, *Нова српска политичка мисао — анализе*, оп. cit, стр. 78.

во све политичке партије Хрвата у БиХ. Она је подразумевала успостављање „средишњег нивоа власти“,²⁵ а који би поред етничког били формиран и на основу историјских, саобраћајних, географских и других критеријума.²⁶ Сарајево би, као главни град државе Босне и Херцеговине, имало засебан статус унутар овако сложено организоване државе. Наведену декларацију потписале су Хрватска демократска заједница, ХДЗ 1990, Народна странка „Радам за бољитак“, Хрватска кршћанскодемократска унија, Хрватска сељачка странка БиХ и Хрватска странка права БиХ. Ово је био први пут да све релевантне политичке партије Хрвата у Босни и Херцеговини наступе једногласно и да се, без обзира на раније разлике које су међу њима постојале, заузму за *via facti* федерализацију Босне и Херцеговине.

Хрватска сељачка странка БиХ и Нова хрватска иницијатива су током 2009. године, а након поменутог видног политичког заокрета две године раније, представиле свој план за регулисање статуса Хрвата и то кроз увођење федералних јединица или „регија као самоуправо–административних јединица“.²⁷ Поново је као и у „Крешевској декларацији“ напоменуто да етнички принцип не би био једини и доминантни за формирање федералних јединица/регија, али је поновљен сличан став који је четири године раније изнела Бискупска конференција Римокатоличке цркве да нити једна етничка заједница у овим јединицама не би требала имати више од 40%, а ни мање од 20% „представника у телима власти“.²⁸ Истовремено је указано и да Босанска посавина у оквиру државе БиХ треба да има статус једне од федералних јединица/регија.²⁹ Ова се област данас налази већим делом у саставу Републике Српске. Сличан положај би по овом предлогу ХСС БиХ и НХИ имали и хрватски делови Централне Босне настањени Хрватима.

25 „Декларација о начелима Устава БиН (‘Крешевска декларација’), op. cit.

26 Ibidem.

27 „Prijedlozi ustavnih reformi HSS–NHI“, I, stav 1, Hrvatska seljačka stranka–Nova hrvatska inicijativa, Sarajevo, 24. oktobar 2009, Internet, <http://ustavnareforma.ba/files/articles/20091024/235/bs.%20HSS-NHI,%2024.10.2009..pdf>, 15/11/2014.

28 Ibidem, I, stav 2 i 4.

29 Ibidem. Анекс исте декларације — „Декларација HSS–NHI о Bosanskoj posavini“.

Након општих изборима одржаних 2006. и 2010. године дошло је до евидентног прегласавања Хрвата када је у питању избор члана Председништва Босне и Херцеговине. Наиме, Жељко Комшић, кандидат пробошњачке Социјалдемократске партије Босне и Херцеговине је два пута, захваљујући одређеним недостацима изборног система земље, изабран за хрватског члана Председништва БиХ и то захваљујући гласовима добијеним углавном у бошњачким срединама. Такође, након избора одржаних 2010. године Хрватска демократска заједница и Хрватска демократска заједница 1990. биле су искључене из власти на нивоу Федерације Босне и Херцеговине и то захваљујући учешћу прилично маргиналних партија попут Хрватске странке права БиХ и Народне странке „Радам за бољитак“.³⁰ И у каснијем временском раздобљу доминантни политички чиниоци бх. Хрвата су заговарали концепт измене уставног устројства државе, а Драган Човић, дугогодишњи лидер Хрватске демократске заједнице БиХ и недавно изабрани члан Председништва БиХ је тврдио да је Федерација БиХ одавно „клинички мртва.“³¹

Током јула 2010. године Хрватска демократска заједница 1990. и Хрватска демократска заједница БиХ најпре су одвојено представиле своје иницијативе за реорганизацију Босне и Херцеговине. У предлогу ХДЗ 1990. од 1. јула 2010. године се истиче да је федерализам најповољнији уставни оквир за Босну и Херцеговину као етнички изразито сложену државу.³² У том контексту је било предложено и формирање „не мање од три“ федералне јединице унутар Босне и Херцеговине.³³ У приближно сличном тону су и предлози Хрватске демократске заједнице БиХ од 14. јула 2010. године.³⁴ Наиме

30 Драган Ђукановић и Милован Јовановић, „Криза у Федерацији Босне и Херцеговине — између грађанског бунта и ревизије политичког система“, Култура полиса, бр. 24, Нови Сад, 2014, стр. 59–80.

31 „Федерација БиХ клинички мртва“, РТВ БН, Бијељина, 11. јул 2013, Интернет: <http://www.rtvbn.com/13655/federacija-bih-klinicki-mrtva>, 15/11/2014.

32 „Prijedlozi ustavnih reformi za Bosni i Hercegovinu“, HDZ 1990, Mostar, 1. јул 2010, Internet, <http://ustavnareforma.ba/files/articles/20100701/206/bs.%20HDZ%201990,%2001.07.2010..pdf>, 15/11/2014.

33 Ibidem, *Federalne jedinice*, stav 2.

34 „Prijedlozi ustavnih reformi“, Hrvatska demokratska zajednica, Mostar, 14. јул 2010, Internet, <http://ustavnareforma.ba/files/articles/20100714/233/bs.%20HDZ%20BiH,%2014.07.2010..pdf>, 14/11/2014.

они се заснивају на успостављању „четири територијалне јединице“,³⁵ што умногоме подсећа на раније изнете ставове хрватских партија у „Крешевској декларацији“.

Обе доминанте хрватске партије у БиХ — ХДЗ и ХДЗ 1990. — су, међутим, 12. децембра исте године постигле и заједнички споразум о уставним променама.³⁶ У њему су подвучена начела која су 2007. изнета у „Крешевској декларацији“, као и нужност „утемељења федералне јединице са хрватском већином“³⁷ у Босни и Херцеговини. Бошњачки политички лидери изричито су против формирања нових етнички заснованих федералних јединица или територијалних аутономија у Босни и Херцеговини.³⁸ Треба, ипак, истаћи да је идеја о формирању такозваног трећег ентитета веома блиска руководству Републике Српске, а посебно Милораду Додику, њеном актуелном председнику.³⁹ У том смислу он често подржава захтеве ХДЗ Босне и Херцеговине и њеног председника Драгана Човића, а у вези са реформом Федерације БиХ и нављеном новом федерализацијом овог ентитета, што би требало резултирати и формирањем тзв. хрватског ентитета.⁴⁰ Са друге стране, одређени радикалнији кругови у доминантним политичким партијама Хрвата у БиХ (а пре свега у ХДЗ и ХДЗ 1990.) сматрају да нови, тј. будући хрватски ентитет треба да се простире и на одређене делове данашње Републике Српске, односно пре свега у области Босанске плавине.⁴¹

35 Ibidem, *Načela Ustava*, stav III.

36 „Sporazum“, HDZ, HDZ 1990, Mostar, 12. decembar 2010, Internet, http://www.hdzbih.org/upload/tbl_dokumenti/sporazum_covic_ljubic_164658.pdf, 14/11/2014.

37 Ibidem, članak 1 — „Načela reforme Ustava BiH“, stav 2.

38 „Hrvati neće dobiti treći entitet“, *Livno Online*, Livno, 31. oktobar 2014, Internet, <http://www.livno-online.com/bih/4289-izetbegovic-hrvati-needo-dobiti-treci-entitet>, 15/11/2014.; „Presude u Haagu: 111 godina zatvora hrvatskoj šestorci!“, *Večernji list*, Zagreb, 29. maj 2013, Internet, <http://www.vecernji.hr/svijet/presude-u-haagu-111-godina-zatvora-hrvatskoj-sestorci-561180>, 15/11/2014.

39 „Додик за формирање трећег ентитета“, РТВ Војводине, Нови Сад, 8. август 2014, Интернет, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/dodik-za-formiranje-treceg-entiteta-u-bih_509227.html, 12/11/2014.

40 Ibidem.

41 „Kopljа se lome na Posavini i granicama hrvatskog entiteta“, *Ljubuski.info*, Ljubuški, 16. novembar 2010, Internet, <http://ljubuski.net/4963-koplja-se-lome-na-posavini-i-granicama-hrvatskog-entiteta>, 15/11/2014.

Резултати недавно одржаних избора у Босни и Херцеговини (12. октобар 2014. године) показују да су победиле поново исте политичке опције, а безнађе везано за како унутрашње прилике у земљи, тако и за евроатлантске интеграције се наставља.⁴² То су у бошњачком бирачком телу Странка демократске акције, као и Савез за бољу будућност БиХ Фахрудина Радончића. ХДЗ БиХ је пак тријумфовао у хрватским срединама Федерације БиХ, док је нешто мањи број гласова освојила Хрватска демократска заједница 1990.⁴³ У Републици Српској изборни резултати су били доста неизвеснији због готово веома приближних резултата Савеза независних социјалдемократа и Српске демократске странке и њених коалиционих партнера.

Међународна заједница и „трећи“ ентитет у БиХ: Ставови САД и ЕУ

Досадашњи, иначе безуспешни, покушаји измене „дејтонског“ Устава Босне и Херцеговине (1995), а од којих су свакако најзначајнији „априлски пакет“ уставних промена из 2006. године и тзв. Други бутмирски пакет (2009) нису усвојени захваљујући изразито различитом схватању будуће структуре ове земље, а која се исказује у програмима и деловањима доминантних углавном моноетничких политичких партија.⁴⁴ Оба наведена покушаја измене Устава БиХ, а која су била подржана од стране Сједињених Америчких Држава и Европске уније нису предвиђала измену постојеће двоентитетске структуре државе Босне и Херцеговине. Напротив, водећи циљ ових покушаја реформи је био да се институционално ојачају капацитети државних органа власти, било да се поједина овлашћења са ентитетског нивоа пренесу на ни-

42 Видети Интернет презентацију Централне изборне комисије Босне и Херцеговине — <http://www.izbori.ba/Default.aspx?Lang=3>.

43 Хрватска демократска заједница БиХ је на општим изборима 2014. године наступила заједно са Хрватском сељачком странком БиХ, Хрватском странком права др Анге Старчевић, Хрватском странком права Херцег–Босне и Хрватском кршћанскодемократском унијом.

44 „Амандмани на Устав Босне и Херцеговине (‘априлски пакет’)“, Сарајево, 24. март 2006. и „Уставни амандмани“, Бутмир, Сарајево, 3. новембар 2009. Интегрално објављено у: Брано Миљуш, Драган Ђукановић, Добросуседски односи у светлу српско-босанскохерцеговачког питања, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011, стр. 241–284.

во државе Босне и Херцеговине или да се поделе између два наведена нивоа власти (али углавном на уштрб ентитета).⁴⁵

Сједињене Америчке Државе и Европска унија су говото пуне две деценије доследно биле против било каквог помена идеје да се оформи „трећи“, етничко хрватски ентитет у Босни и Херцеговини. Штавише, чинило се у периоду након 2000. године постепено доћи до нових идеја које би подразумевале чак и укидање постојеће двоентитетске структуре Босне и Херцеговине.⁴⁶

Као и увек током трајања југословенских сукоба (од 1991. до 2001. године), међународна заједница је, пре или касније, признавала доминацију такозваног етничког начела.⁴⁷ Зато се и у наредном периоду може очекивати да ће међународна заједница, односно САД и ЕУ, постепено прихватити чињеницу да након 1994. године постоји „реалност“ да Федерација БиХ, као један од ентитета ове сложене државе, није ни минимално функционална. Стога ће се заправо кренути путем додатне федерализације земље, чији је готово неизоставан елемент управо формирање нове хрватске територијалне јединице.

Федерација Босне и Херцеговине, као аранжман закључен између најбројнијег и најмалобројнијег конститутивног народа у БиХ (Бошњака и Хрвата), показао се као неделотворан и као извор сталних националних фрустрација пре свега код бх. Хрвата. У том смислу и званични Загреб, чија је улога на Западном Балкану свакако ојачала након уласка Хрватске у Европску унију половином 2013. године заговара преобликовање уставне структуре БиХ а у циљу остваривања истинске једнакоправности Хрвата са тамошњим Бошњацима и Србима.⁴⁸

45 „Уставни амандмани“, ор. cit., члан III, 1. Надлежности институција Босне и Херцеговине, 2. Надлежности ентитета и 2 бис — Подијелене надлежности.

46 Видети више у: Драган Ђукановић, „Измене уставног устројства Босне и Херцеговине — иницијативе и могућности“, *Међународни проблеми*, година LVI, број 2–3, Београд, 2004, стр. 313–324.

47 Наведено је било евидентно током решавања кризе у Словенији (1991), Хрватској (1991–1995), Босни и Херцеговини (1992–1995), на Косову (1998–1999), али и у Македонији (2001).

48 „Josipović: Hrvati u BiH se ne osjećaju ravnopravnim“, 14. novembar 2014. Internet, <http://www.cdm.me/svijet/region/josipovic-hrvati-se-ne-osjecaju-ravnopravnim-u-bih>, 15/11/2014.

Седам месеци после уласка Хрватске у Европску унију Европски парламент је 6. фебруара 2014. године усвојио посебну резолуцију о Босни и Херцеговини.⁴⁹ Наиме, у овом документу је наглашено да је за Босну и Херцеговину федерализам најбољи елемент њене одрживости. Ова резолуција, битно је истаћи, одбацује како коначну дисолуцију БиХ, тако и њену додатну централизацију, тј. унитаризацију. Зато се наглашава да је „битно следити начела федерализма и легитимног представљања како би се осигурао пут Босне и Херцеговине у Европску унију.“⁵⁰

Управо захваљујући наведеној реченици Резолуције Европског парламента о Босни и Херцеговини чинило се да је дошло до промене досадашњег курса Европске уније према овој земљи и напуштања изричитог става да је неопходно додатно оснажити централне структуре власти у Сарајеву. Када се узме у обзир изразито сложена босанскохерцеговачка реалност јасно је да је реч о етнофедерализму.

Током 2013. године била је формирана посебна Експертска група која је предложила промене Устава Федерације Босне и Херцеговине, а на иницијативу Амбасаде САД у Сарајеву и тадашњег амбасадора Патрика Муна (Patrick Moon). Тако је 31. маја 2013. године у Сарајеву био представљен документ „Препоруке за промјену Устава Федерације БиХ“.⁵¹ Ова је иницијатива, међутим, била само симболичног карактера јер се показало да није нудила суштинске измене у Федерацији БиХ, укључујући и број, те структуру редизајнираних „канотна/жупанија/регија.“⁵² Истовремено, иницијатива је наишла и на противљење „оба“ ХДЗ-а, а Странка демократске акције БиХ никада се није није изјаснила о овом предлогу. Након презентације уставне иницијативе у Представничком дому Парламента Федерације БиХ 24. јуна 2013. године, она је била упућена Уставној комисији, која, у међу-

49 „Rezolucija Europskog parlamenta od 6. veljače 2014. o izvješću o napretku Bosne i Hercegovine za 2013.“, Br. 2013/2884(RSP), Evropski parlament, Strazbur, 6. februar 2014, Internet, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0102+0+DOC+XML+V0//HR, 12/11/2015>.

50 Ibidem, *Opća razmatranja*, stav 2.

51 „Nacrt preporuka za izmjene Ustava Federacije Bosne i Hercegovine“, Sarajevo, 15. maj 2014, Internet, <http://www.dw.de/popups/pdf/26372826/nacrt-preporuka-za-izmjene-ustava-fbih.pdf, 11/11/2014>.

52 Ibidem, I *Uspostavljanje Federacije*, 5.

времену није имала значајније резултате у њеном спровођењу.

Веома утицајна бриселска Међународна кризна група (International Crisis Group — ICG), иначе према појединим изворима изразито блиска најутицајнијим круговима америчке администрације, је у свом извештају под насловом „Будућност Босне“,⁵³ а који је био представљен 10. јула 2014. године, на одређени је начин подржала идеју за формирањем новог, односно хрватског ентитета.⁵⁴ Наиме, у наведеном извештају се напомиње да Босна и Херцеговина може бити модерна федерална држава, а по угледу на бројне примере европских сложених држава.⁵⁵ Остаци некадашње Херцег–Босне, истакнуто је у извештају, и даље постоје (нпр. „Електропривреда ХЗ ХБ“, Хрватске поште, НТ Еronet, итд.), а „нови ентитет“ би могао обухватати западне делове Херцеговине, Босанску посавину и мање хрватске енклаве у централној Босни.⁵⁶

Дакле, у наредном раздобљу може се очекивати и благи заокрет Сједињених Америчких Држава према такозваном хрватском питању у Федерацији БиХ. Америчка администрација се суочила са суштинском блокадом уставних реформи у Федерацији БиХ, чак и након што је током 2013. године преузела, преко своје амбасаде у Сарајеву, непосредну иницијативу да се конститутивни акт овог ентитета измени.

Америчка конгресменка Џенис Хан (Janice Hanh) је 31. јула 2014. године предложила „Резолуцију број 705.“ у којој је указала на стање у БиХ, са посебним акцентом на стално, ка-

53 “Bosnia’s Future”, Report No. 232, International Crisis Group, Bruxelles, 14 July 2014, Internet, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/bosnia-herzegovina/232-bosnia-s-future.pdf>, 15/11/2014.

54 Ibidem, У овом се извештају тврди да би решење, како се наводи, „Гордијевог чвора“ уставних реформи у Босни и Херцеговини управо могло бити везано за формирање два ентитета на територији данашње Федерације БиХ. Цитат — „Нема ничега погрешног у вези са хрватским ентитетом. Овај ентитет би могао да реши бројне проблеме: не би било више потребе за кантонима и односи између државе и њених ентитета, као и између ентитета и општина, могли би бити конзистентни у читавој Босни.”

55 Ibidem, p. 37.

56 Ibidem, p. 37. Видети и анализу мостарског Института за друштвено-политичка истраживања у којој се указује на промену односа Међународне кризне групе према Босни и Херцеговини у бројним извештајима који су били објављени од 2000. године до данас. У: „Tri federalne jedinice za tri političke zajednice — izlazna strategija Međunarodne krizne grupe (ICG) iz BiH“, Mostar, 28. srpanj 2014, Internet, <http://www.idpi.ba/icg/>, 15/11/2014.

ко се наводи, „смањивање“ права тамошњих Хрвата.⁵⁷ Такође, у резолуцији се истиче да иако се евидентно смањује број бх. Хрвата то не сме да утиче на паралелно умањење њихових права. Међутим, у резолуцији није позвано на укидање или прекомпозицију Федерације БиХ, већ на нужност постизања њене пуне функционалности.⁵⁸ У том смислу предложено је и да председник САД именује посебног директног изасланика за Босну и Херцеговину, који би на терену деловао заједно са Канцеларијом Високог представника, и представницима Европске уније и Северноатлантског савеза.⁵⁹ У том смислу посебни изасланик председника САД би сарађивао и са политичким лидерима унутар државе Босне и Херцеговине, као и руководством суседних држава — Хрватске и Србије.⁶⁰

Закључак

Федерација Босне и Херцеговине, као први успели мировни пројект у Босни и Херцеговини током оружаних сукоба водених од 1992. до 1995. године, а настао на инсистирање Сједињених Америчких Држава 1994. године успео је да заустави оружане сукобе између Бошњака и Хрвата. Ипак, и поред чињенице да постоји пуне две деценије Федерација БиХ није адекватно решила питање односа два тамошња доминантна народа. Конституисање Федерације БиХ није успело да умањи све уочљивију етничку дистанцу између два готово у потпуности подвојена дела друштва (бошњачког и хрватског), што се може приметити готово у свим сферама живота.

Истовремено, постојећа двоентитетска структура Босне и Херцеговине не кореспондира са постојањем концепта три конститутивна народа у овој земљи — Бошњака, Хрвата

57 “Resolution No. 705“, House of Representatives, the US Congress, Washington, July 31, 2014, Internet, <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/hres/705/text>, 15/11/2014.

58 Ibidem, point 10.

59 Ibidem, point 12.

60 Ibidem, point 12. Видети и: Marija Arnautović, „Novi američki izaslanik (ni)je rješenje“, *Radio Slobodna Evropa — Balkanski servis*, Prag, 12. avgust/kolovoz 2014, Internet, <http://www.slobodnaevropa.org/content/novi-americki-izaslanik-nije-rjesenje/26527315.html>, 12/11/2014.

и Срба. Треба уједно и напоменути неколико веома битних закључака:

1. постоји недвосмислен консензус свих најзначајнијих и активних политичких партија Хрвата у Босни и Херцеговини о неопходности формирања посебне етничке територијалне аутономије. Он се никако не може пренебрегнути и заобићи као релевантна чињеница везана за редизајнирање постојећег уређења Босне и Херцеговине;

2. потпуни нестанак структура тзв. Хрватске Републике Херцег–Босне након формирања Федерације Босне и Херцеговине 1994. године никада није завршен.⁶¹ И данас, а како у последњем извештају о БиХ напомиње и Међународна кризна група, делују одвојени поштански и електропривредни системи, ако и оператери мобилне телефоније на територији Федерације БиХ. Слично је и са двоетничким образовним системом у Федерацији БиХ. Хрватски политички лидери већ дужи низ година указују на неравноправни статус у сфери информирања јер не постоји хрватски радио-телевизијски јавни емитер у БиХ. Иако је још почетком 2013. године у Савету министара БиХ био предложен посебан закон који би регулисао ову материју ништа по том питању није учињено;

3. једини значајнији отпор формирању трећег ентитета може се очекивати од бошњачких политичких партија (пре свега Странке демократске акције), које су изразито против формирања хрватске територијалне јединице, сматрајући да би она представљала континуитет, са како често наводе, „злочиначком“ Херцег–Босном и *de facto* увод у крај босанско-херцеговачке државности. Такође, не постоје истинске жеље бошњачке елите да се са представницима бх. Хрвата отпочну договори о будућности Федерације БиХ. Вишегодишња криза Федерације БиХ, а посебно након 2010. године, и покушаји да се она превазиђе кроз уставне реформе током 2013. године нису дали никакве резултате. Због тога овај аранжман треба да буде преиспитан и како би се изнашле могућности догово-

61 Видети извештај о укидању Херцег–Босне објављен две и по године по формирању Федерације БиХ — Sejad Luckin, „Nestanak Herceg–Bosne: Federacija progutala banovinu“, *AIM Press*, Sarajevo, 25. decembar 1996, Internet, <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199612/61226-003-pubs-sar.htm>, 15/11/2014.

ра два најбројнија народа (Бошњака и Хрвата), а у циљу стварања функционалних оквира међуетничке коегзистенције;

4. евентуално формирање хрватске јединице у Босни и Херцеговини мора бити у складу са међународном регулативном људских права, а посебно у складу са Европском конвенцијом о људским правима, али и делом Устава БиХ, који садржи каталог људских права. Такође, њено евентуално оснивање требало би да спречи даљње смањење броја Хрвата у Босни и Херцеговини и да додатно ојача начело њихове конститутивности;

5. Сједињене Америчке Државе и Европска унија, као (пре)доминантни чиниоци на Западном Балкану, али и у Босни и Херцеговини, у досадашњој су пракси увек признавале доминацију (моно)етничког принципа. Сасвим је могуће очекивати да ће то бити и случај у будућем дефинисању односа између Хрвата и Бошњака у Федерацији Босне и Херцеговине, која поред, такође неуспешно двоетнички структуриране Македоније,⁶² представља изузетак на Западном Балкану. Наиме, у региону доминирају моноетнички засноване политичке заједнице.

Може се убудуће очекивати да ће се, на одређени начин, наставити нејасан курс Европске уније према босанскохерцеговачким лидерима и стално понављање обећања о убрзаном европском путу, која код тамошњих етнополитичких елита и не наилазе на значајније реакције. У том смислу сасвим је вероватан и крах актуелне британско–немачке иницијативе о Босни и Херцеговини и неуспех одблокирања и убрзања процеса њених европских интеграција.⁶³ Ипак, јасна напомена да Европска унија подржава федерализам у Босни и Херцеговини, што је и поменуто у фебруарској резолуцији Европског парламента⁶⁴ о овој држави, ипак, може утицати на то

62 Република Македонија је захваљујући „Охридском споразуму“ (13. август 2001), који је потписан на инсистирање САД и ЕУ, фактички двоетничка (македонско–албанска) држава. Видети: „Framework Agreement“, Ohrid, 13 August 2001, Internet, <http://www.ucd.ie/ibis/filestore/Ohrid%20Framework%20Agreement.pdf>, 15/11/2014.

63 „Ексклузивно: Британско–немачка иницијатива у Аспену“, Политика, Београд, 6. новембар 2014, Интернет, <http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/EKSKLUZIVNO-Britansko-nemacka-inicijativa-u-Aspenu.lt.html>, 15/02/2015.

64 „Rezolucija Evropskog parlamenta od 6. veljače 2014. o izvješću o napretku Bosne i Hercegovine za 2013.“, br. 2013/2884(RSP), op. cit.

да се заједно са Сједињеним Америчким Државама отпочне са процесом темељних реформи постојеће двоентитетске и прелазак на троентитетску структуру. Ово би у основи подразумевало и формирање хрватске територијалне федералне јединице унутар постојеће Федерације БиХ.

6. увек када се анализира стање у Босни и Херцеговини треба се осврнути и на однос њених суседа, а пре свега Хрватске и Србије према тамошњим приликама и актерима. Хрватска је уласком у Европску унију протекле године успела да ојача властиту спољнополитичку улогу и на тај начин може утицати да се положај бх. Хрвата измени кроз сталне и нове притиске Уније према Босни и Херцеговини. Такође, треба имати на уму и да она то користи како према БиХ, тако и према суседној Србији.

Хрватска ће засигурно инсистирати на (етно)федерализацији Босне и Херцеговине, где може пронаћи и савезнике међу европарламентарцима из свакако најутицајније државе Уније — Савезне Републике Немачке.

Такође, треба истаћи да се суседна Србија се не би противила евентуалном формирању хрватске територијалне јединице у БиХ, уколико би она била „плод“ договора тамошњих етнонационалних лидера, те уколико би са тим била сагласна и Европска унија. Овај став Србије у континуитету износе представници власти у Београду од 2000. године.⁶⁵

Литература

„Амандмани на Устав Босне и Херцеговине (‘априлски пакет’)“, Сарајево, 24. март 2006.

Arnautović, Marija, „Novi američki izaslanik (ni)je rješenje“, *Radio Slobodna Evropa — Balkanski servis*, Prag, 12. avgust/kolovoz 2014, Internet, <http://www.slobodnaevropa.org/content/novi-americki-izaslani-nije-rjesenje/26527315.html>, 12/11/2014.

“Bosnia’s Future”, International Crisis Group, Report No. 232, Bruxelles, 14 July 2014, Internet, <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/bosnia-herzegovina/232-bosnia-s-future.pdf>, 15/11/2014.

65 Видети више у: „Вучић: Србија жели што ближе односе са РС“, Независне новине, Бања Лука, 19. март 2015, Интернет, <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Vucic-Srbija-zeli-sto-blize-odnose-sa-RS-295059.html>, 12/04/2015.

- „Deklaracija HNS-a BiH sa 4. zasjedanja“, Hrvatski narodni sabor BiH, Mostar, 19. travnja 2011, Internet, <http://hnsbih.org/rezolu-cija/>, 15/11/2014.
- „Deklaracija HNS-a BiH sa 5. zasjedanja“, Hrvatski narodni sabor BiH, Mostar, 6. travnja 2013, Internet, <http://hnsbih.org/deklara-cija-hns-a-bih/>, 15/11/2014.
- „Deklaracija o načelima Ustava BiH (‘Kreševska deklaracija’)“, Hrvatska demokratska zajednica, HDZ 1990, Hrvatska stranka prava BiH, Narodna stranka „Radom za boljitak“, Hrvatsko kršćansko-demokratska unija, Hrvatska seljačka stranka BiH, Kreševo, 21. rujna 2007. Internet, http://www.hdzbih.org/upload/tbl_dokument/kreševska_deklaracija_165048.pdf, 12/11/2014.
- „Додик за формирање трећег ентитета“, *РТВ Војводине*, Нови Сад, 8. август 2014, Интернет, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/dodik-za-formiranje-treceg-entiteta-u-bih_509227.html, 12/11/2014.
- Букановић, Драган и Јовановић, Милован: „Криза у Федерацији Босне и Херцеговине — између грађанског бунта и ревизије политичког система“, *Култура полиса*, бр. 24, Нови Сад, 2014, стр. 59–80.
- Букановић, Драган: „Босна и Херцеговина — измене ентитетских устава“, *Међународна политика*, година LIII, бр. 1106, април–јун, стр. 16–18.
- Букановић, Драган: „Вишеслојност кризе у Федерацији БиХ — међуетнички, политички и економски извори“, *Нова српска политичка мисао*, бр. 3–4, Београд, 2012, стр. с.а.
- Букановић, Драган: „Измене уставног устројства Босне и Херцеговине — иницијативе и могућности“, *Међународни проблеми*, година LVI, број 2–3, Београд, 2004, стр. 313–324.
- Букановић, Драган: „Хрватско питање у (пост)дејтонској Босни и Херцеговини“, *Нова српска политичка мисао — анализе*, ИИЦ „Нова српска политичка мисао“, год. III, бр. 5–6, Београд, 2007, стр. 77–83.
- „Ексклузивно: Британско–немачка иницијатива у Аспену“, *Политика*, Београд, 6. новембар 2014, Интернет, <http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/EKSKLUZIVNO-Britansko-nemacka-inicijativa-u-Aspenu.lt.html>, 15/02/2015.
- „Федерација БиХ клинички мртва“, *РТВ БН*, Бијељина, 11. јул 2013, Интернет: <http://www.rtvbn.com/13655/federacija-bih-klinicki-mrtva>, 15/11/2014.

- „Hrvati neće dobiti treći entitet“, *Livno Online*, Livno, 31. oktobar 2014, Internet, <http://www.livno-online.com/bih/4289-izetbegovic-hrvati-neze-dobiti-treci-entitet>, 15/11/2014.
- „Josipović: Hrvati u BiH se ne osjećaju ravnopravnim“, 14. novembar 2014. Internet, <http://www.cdm.me/svijet/region/josipovic-hrvati-se-ne-osjecaju-ravnopravnim-u-bih>, 15/11/2014.
- „Koplja se lome na Posavini i granicama hrvatskog entiteta“, *Ljubuski.info*, Ljubuški, 16. novembar 2010, Internet, <http://ljubuski.net/4963-koplja-se-lome-na-posavini-i-granicama-hrvatskog-entiteta>, 15/11/2014.
- Luckin, Sejad: „Nestanak Herceg–Bosne: Federacija progutala banovinu“, *AIM Press*, Sarajevo, 25. decembar 1996, Internet, <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199612/61226-003-pubs-sar.htm>, 15/11/2014.
- Миљуш, Брано, Ђукановић, Драган: *Добросуседски односи у светлу српско-босанскохерцеговачког питања*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2011.
- „Nacionalni sastav stanovništva : rezultati za republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991“, Državni zavod za statistiku Republike BiH, Sarajevo, decembar/prosinac 1993.
- „Nacrt preporuka za izmjene Ustava Federacije Bosne i Hercegovine“, Sarajevo, 15. maj 2014, Internet, <http://www.dw.de/popups/pdf/26372826/nacrt-preporuka-za-izmjene-ustava-fbih.pdf>, 11/11/2014.
- Нешковић, Радомир: *Недовршена држава; политички систем Босне и Херцеговине*, Friedrich Ebert Stiftung, Бања Лука, 2013.
- „Prijedlozi ustavnih reformi HSS–NHI“, Hrvatska seljačka stranka–Nova hrvatska inicijativa, Sarajevo, 24. oktobar 2009. Internet, <http://ustavnareforma.ba/files/articles/20091024/235/bs.%20HSS-NHI,%2024.10.2009..pdf>, 15/11/2014.
- „Prijedlozi ustavnih reformi za Bosni i Hercegovinu“, HDZ 1990, Mostar, 1. jul 2010, Internet, <http://ustavnareforma.ba/files/articles/20100701/206/bs.%20HDZ%201990,%2001.07.2010..pdf>, 15/11/2014.
- „Prijedlozi ustavnix reformi“, Hrvatska demokratska zajednica, Mostar, 14. jul 2010, Internet, <http://ustavnareforma.ba/files/articles/20100714/233/bs.%20HDZ%20BiH,%2014.07.2010..pdf>, 14/11/2014.

- “Resolution No. 705“, House of Representatives, Congress, Washington, July 31, 2014, Internet, <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/hres705/text>, 15/11/2014.
- „Rezolucija Evropskog parlamenta od 6. veljače 2014. o izvješću o napretku Bosne i Hercegovine za 2013.“, Br. 2013/2884(RSP), Evropski parlament, Strazbur, 6. februar 2014, Internet, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0102+0+DOC+XML+V0//HR,12/11/2015>.
- „Sporazum“, HDZ, HDZ 1990, Mostar, 12. decembar 2010, Internet, http://www.hdzbih.org/upload/tbl_dokumenti/sporazum_covic_ljubic_164658.pdf, 14/11/2014.
- „Tri federalne jedinice za tri političke zajednice — izlazna strategija Međunarodne krizne grupe (ICG) iz BiH“, Institut za društveno-politička istraživanja, Mostar, 28. srpanj 2014, Internet, <http://www.idpi.ba/icg/>, 15/11/2014.
- Тодоровић, Зоран: „Рађање Републике Српске — мировни планови за Босну и Херцеговину 1992–1995.“, *Нова српска политичка мисао*, бр. 3–4, Београд, 2010, стр. 29–44.
- Turčalo, Sead: *Političko-ustavna rješenja za Bosnu i Hercegovinu: od Lisabona do Daytona: geopolitičke naracije o mirovnim sporazumima za Bosnu i Hercegovinu 1992–1996*, Open Society Foundations, Mediacentar, Sarajevo, 2013.
- „U BiH živi 48,4 posto Bošnjaka, 32,7 Srba i 14,6 posto Hrvata“, *Dnevni avaz*, Sarajevo, 3. septembar 2014, Internet, <http://www.avaz.ba/clanak/133681/u-bih-zivi-48-4-posto-bosnjaka-32-7-srba-i-14-6-posto-hrvata>, 15/11/2014.
- „Устав Босне и Херцеговине“, Анекс IV, *Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини*, Дејтон, 21. новембар 1995.
- „Устав Федерације БиХ“, *Службене новине Федерације БиХ*, Сарајево, бр. 1/1994.
- „Уставни амандмани“, Бутмир, Сарајево, 3. новембар 2009.
- “Washington Agreement“, Washington, March 18, 1994, Internet, http://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/washagree_03011994.pdf, 12/11/2014.

Dragan Đukanović

GRADUAL GENESIS OF THE THIRD (CROATIAN) ENTITY IN BOSNIA–HERZEGOVINA:
ATTITUDES OF LOCAL POLITICAL ACTORS,
THE US AND EU

Resume

The genesis of so-called Croatian issue after the formation of the Federation of Bosnia and Herzegovina in Washington in March 1994 and the Dayton Peace Agreement in late 1995 is very important problem of the contemporary interethnic relations in Bosnia and Herzegovina. In the period after 1995, and suspension of the so-called Croatian Republic of Herzeg–Bosnia and all attempts and efforts for formation Croatian ethnic territorial autonomy is predominantly blocked by the United States of America and the European Union. There is, also, an obvious decrease of Croats in Bosnia and Herzegovina according last census (2013) and near 200 000 less then 1991, i.e. before the civil war in this former Yugoslav republic.

Bosnian Croats are not satisfied with their own status both at the level of the entity of the Federation of BiH, and the level of state of Bosnia and Herzegovina. That's the reason why almost all of Croatian political parties and its elites in Bosnia and Herzegovina have complete consensus about the formation of the new territorial entity after 2007, and the adoption of "Kreševo Declaration". In the forthcoming period the U.S.A. and the European Union will gradually change its opinions about the possibility for the formation of the new (third) entity in Bosnia and Herzegovina. On the other hand, there are no reasons to expect that the existing two-entity constitutional structure of Bosnia and Herzegovina in the future will survive. So, that's means that the implementation of the principle of (ethno)federalism at the level of the state of Bosnia and Herzegovina and the formation of the so-called third (or Croatian) entity is realistic scenario for this country.

Keywords: Croats, Bosnia–Herzegovina, constitutional reform, entities, the Federation of Bosnia and Herzegovina, etnofederalizam, the United States of America, the European Union

Овај рад је примљен 12. децембра 2014. године а прихваћен за штампу на састанку редакције 28. априла 2015. године.